

เขียนแล้วลบ ลบแล้วเขียน

ปรีตตา เฉลิมเผ่า กอดันตกุล

อาจารย์พิเศษคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอดีตผู้อำนวยการศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

ที่จริงสิ่งที่ข้าพเจ้าเขียนนี้ไม่เกี่ยวกับกระดานชนวนเลย เพราะไม่มีความรู้อะไรเรื่องกระดานชนวน และนี่ก็อะไรไม่ออกจริงๆ นอกจากภาพละครจักรวาลๆ ฉากที่มีตัวโหราจารย์ซึ่งมักจะเป็นผู้สมคบคิดกับนางอิจฉา ออกมาที่ไรก็มักจะสะพายย่ามและพกกระดานดำติดมา สำหรับผูกดวงและคำนวณอะไรต่างๆ คุณเป็นอุปกรณ์ที่รูปร่างหน้าตาคล้ายบรรพบุรุษของ iPad ก็นี่ก็ได้ยู่เท่านั้น เรื่องราวและความหมายอันลึกซึ้งของกระดานชนวนคงต้องรอใครบางคน (ซึ่งไม่ใช่ข้าพเจ้า) มาเขียนถึงต่อไป ระหว่างนี้ ขอแค่กระดานชนวนเป็นตัวแทนของไมตรีจิตและความชื่นชมที่ข้าพเจ้ามีให้ทีมงานพิพิธภัณฑฯ

ที่คงจะกำลังเฝ้าคอยข้อเขียนชิ้นนี้อย่างงุ้มใจ เรื่องของกระดานชนวนจึงเป็นอันจบลงแต่เพียงเท่านี้

แต่เนื่องจากต้องเขียนให้ได้หนึ่งหน้า ข้าพเจ้าจึงต้องหาทางโยงเข้ากับอย่างอื่นต่อไป ที่นึกได้คือเรื่องของการขีดๆเขียนๆ หรือการบันทึก เมื่อเร็วๆนี้ข้าพเจ้าได้ไปร่วมงานสัมมนาแห่งหนึ่ง ที่คุยกันถึงเรื่องความพยายามในปัจจุบันที่จะจดบันทึกสรรพความรู้ของมนุษย์ ซึ่งมีมากมายหลายสาขาเพื่อเก็บไว้ให้คนรุ่นหลัง เนื่องจากคนที่คุยกันอยู่ในแวดวงผู้ที่สนใจมรดกทางวัฒนธรรม จึงพูดกันเรื่องความรู้หรือภูมิปัญญาของชนกลุ่มน้อย เช่นการใช้สมุนไพร ทำยารักษาโรค ดนตรี การฟ้อนรำ ความรู้ที่มีอยู่เฉพาะในขณะปฏิบัติ ความรู้เชิงทักษะและประสบการณ์ ซึ่งอาจเป็นเรื่องยากที่จะบันทึก และไม่เคยมีการบันทึกมาก่อน เพราะคนเหล่านี้บางกลุ่มก็ไม่มีภาษาเขียนเป็นของตนเองหลายคนได้แสดงความหวังไยว่าหากไม่มีการบันทึกไว้ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่ไม่ได้สนใจความรู้แบบเก่าๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ หรือการดำรงชีวิตที่อาจจะเป็นคุณประโยชน์ต่อมนุษยชาติเหล่านี้ก็จะสูญหายไปด้วย

เรื่องเหล่านี้ทำให้ข้าพเจ้าหวนคิดถึงการเขียน และการบันทึกของมนุษย์ ตั้งแต่เราเริ่มใช้สีขีดเขียน ลายและภาพต่างๆลงบนผนังถ้ำ เราก็พัฒนาเครื่องมือ และขยายอาณาเขตของการขีดเขียนและการบันทึก ประสบการณ์ต่างๆให้กว้างขวางออกไปเรื่อยๆไม่สิ้นสุด ในยุคการบันทึกด้วยศิลาจารึก คงจะต้องมีการจำกัด และคัดสรรกันบ้างว่าจะบันทึกเรื่องอะไร อาจจะเป็น เรื่องพระเถระชั้นสูง การสร้างเมือง การทำบุญทำทาน ของกษัตริย์และชนชั้นสูง คงจะไม่เอาเรื่องสัพเพเหระ เรื่องกระจุกกระจิกส่วนบุคคล และชยะสายตาต่างๆ ที่เประอะสื่ออินเทอร์เน็ต ไปจารึกไว้บนแผ่นศิลาละ กระมัง แต่ว่าเทคโนโลยีทำให้การบันทึกของเราก้าว มาไกลมาก ออย่าว่าแต่ความรู้ หรือประสบการณ์เลย แม้แต่ความคิดความรู้สึกที่ยังไม่มีคำพูดบรรยาย ก็มี เครื่องถ่ายทอดออกมาเป็นภาพสามมิติได้ จะมีอะไร อีกที่บันทึกไม่ได้ และแทบจะพันยุคการเขียนเป็นตัว หนังสือแล้ว

แต่ขอกลับมาที่เรื่องการเขียนก่อน การเขียน เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่มหัศจรรย์ของมนุษย์ และเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์และศิลปะวิทยาการต่างๆ นั้นเป็น สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ แต่เราจะเขียนไปจนถึงไหนกัน ผู้ร่วม สัมมนาคนหนึ่งที่อยู่เรื่องสมุนไพรมะและตำรายาพื้นบ้าน ของอินเดีย เล่าว่าหลังจากที่มีการรวบรวมจดบันทึก ทำ สารานุกรม ทำฐานข้อมูลเผยแพร่ ได้เกิดผลกระทบ หลายอย่างที่ไม่ถึง เช่นสถาบันวิจัยในโลกตะวันตก กลายเป็นผู้ได้ข้อมูลอันโอชะไปวิจัยเพื่อปรุงด้วยยาใหม่ๆ ในขณะที่กลุ่มชนที่เป็นเจ้าของความรู้ตัวจริงถูกลืมไป สนิท ในบางกรณีถึงจะมีความพยายามที่จะคุ้มครอง สิทธิของชุมชน ก็ตกลงกันไม่สำเร็จว่าชุมชนคือใครกัน

แน่ จนกระทั่งเกิดขบวนการรณรงค์ให้ระงับการบันทึก และเผยแพร่ความรู้เหล่านี้

นอกจากสมุนไพรมะแล้ว ยังมีการต่อต้านการ เขียนบันทึกจากตัวเจ้าของความรู้เอง เช่นนักดนตรี พ่อครูแม่ครูของศิลปะต่างๆ ไม่ใช่ว่าหวงวิชา แต่บาง ส่วนเห็นว่าการบันทึกเป็นการลดทอนประสบการณ์ที่ ลึกล้าออกมาเป็นเพียงตัวหนังสือ ทำให้ของที่มีเลือด เนื้อมีชีวิต ที่มีพลังพร้อมจะโลดแล่นเคลื่อนไหวไปทุก ชั่วขณะ กลายเป็นสิ่งที่ถูกแช่แข็งไว้ในหน้ากระดาษ หรือในสื่ออื่นๆ หลายคนรู้สึกเหมือนกันว่านัก วิชาการ นักจัดการวัฒนธรรม หรือนักอนุรักษ์ อาจ จะพยายามมากเกินไปที่จะกักขังประสบการณ์ที่หลากหลาย แพรพราว ลุ่มลึก ไว้ในกล่องแคบๆที่เรียกว่า “มรดก” หรือ “องค์ความรู้” หรือ “ประเพณี” ด้วย ความตั้งใจดีและปรารถนาจะรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ แต่สิ่งที่ ได้กลับตรงกันข้าม ดังที่พระในท้องถื่นรูปหนึ่งบอกเรา ว่า “ยิ่งหวงยิ่งหาย”

แต่มนุษย์เราคงจะหยุดเขียนหรือเลิกบันทึกไม่ ได้ นับตั้งแต่มนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์จรดแห่งไม้ จุ่มสี วาดภาพตัวเองลงบนแผ่นหิน เราไม่เพียงแต่เขียน ตัวเอง แต่เราได้สร้างตัวเองขึ้นมาพร้อมๆกันด้วย เรา สร้างตัวเอง สร้างธรรมชาติ สร้างโลกออกมาจากการ ขีดเขียนของเรา และพร้อมๆกันเราก็ได้แช่แข็ง และ ทำลาย “คน สัตว์ สิ่งของ” เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไป แล้วนับไม่ถ้วน การเขียนคือการลบ ทั้งสร้างและ ทำลายในเวลาเดียวกัน

ข้าพเจ้าเขียนมาได้ประมาณหนึ่งหน้า อาจจะ มีส่วนในการทำให้กระดานชนวนโดนลบไปบ้างแล้วไม่ มากก็น้อย น่าจะหยุดเขียนได้แล้ว